

DA LI TREBA DA POMOGNEMO KINI KAKO BISMO POMOGLI SEBI? DA, ALI...

Francesco Sichi (Frančesko SIŠI)

Katastrofalne razmere zagađenja u Kini ulivaju strah i samom zvaničnom Pekingu, koji pokušava da preduzme neophodne mere. Zapad, koji ljubomorno čuva sopstvena tehnološka dostignuća, ne čini ništa kako bi sprečio najgore

1. *B*ELA KNJIGA O ZAGAĐENJU U KINI IZGLEDA

kao spisak poginulih vojnika u Kaporetu, pregaženih od strane austrougarskih trupa, koje zaposedaju čitavu ravnicu ne nailazeći više na bilo kakav otpor. U prvom ikada pripremljenom dokumentu zvaničnog Pekinga, nastoji se da se na pozitivan način predstave napore koje je Kina poslednjih godina učinila u oblasti zaštite životne sredine. Ali je realno stanje, koje se naslućuje u pozadini, zastrašujuće.

Na šezdeset procenata teritorije Kine ekološka ravnoteža veoma je krhka, preko dva i po miliona kvadratnih kilometara – približno osam puta veći postor od ukupne teritorije Italije – pretvoreno je u pustinju, ugroženo je 90 odsto travnatih ravnica. U opasnosti od izumiranja je čak 44 odsto šumske faune i 29 odsto autohtonih biljnih vrsta.

Navedenim podacima mogu se pridodati i drugi, koji nisu obuhvaćeni ovom studijom, ali su poznati javnom mnjenju: stanovništvo približno jedne petine gradova živi u uslovima teškog zagađenja; oblaci štetnih materija čitava industrijska područja na jugu zemlje prekrivaju 12 meseci godišnje; svake godine od bolesti uzrokovanih zagađenjem umire 300 000 osoba. Zamenik kineskog ministra za zaštitu životne sredine, Zhu Guangyao, izjavio je da zbog posledica zagađenja država trpi štetu koja dostiže 10 odsto bruto nacionalnog proizvoda (oko 200 milijardi dolara), dok Svetska banka procenjuje da je reč o čak 15 odsto.

Dokument navodi uspebe borbe za zaštitu životne sredine: više od 30 fabrika velikih zagađivača zatvoreno je od 2001. do 2004. godine, površina pokrivena gustim šumama u poslednjih pet godina proširila se sa 18 na 20 odsto teritorije zemlje. Uprkos tome, knjiga predstavlja pre svega poziv na uzbunu i upozorenje Kinezima, kako građanima tako i administraciji, da moraju da zasuku rukave ukoliko ne žele da se suoče sa nepopravljivim posledicama zagađenja, nastalim usled silovitog privrednog razvoja.

Pa ipak, uslovi su teški. Pre nekoliko godina vlada je donela odluku da među kriterijume za procenu rada lokalnih funkcionera (guvernera i gradonačelnika), pored doprinosa ekonomskom razvoju i društveno-političkoj stabilnosti na teritoriji pod njihovom upravom, uvrsti i učinak u borbi protiv zagađenja. Posle višemesečne izrade plana, plemenita ideja je odbačena. Mnoge fabrike zagađivači imaju uređaje za pročišćavanje, ali odbijaju da ih koriste navodeći kao razlog ekonomsku neodrživost, zbog čega bi bili sprečeni da plaćaju poreze. A lokalna administracija ima naročito razumevanje za ovu vrstu argumenata.

Rad lokalnih ureda za zaštitu životne sredine veoma malo zavisi od odluka ministarstva u Pekingu, budući da oni račune polažu neposredno oblasnoj administraciji ili nadležnoj opštini. To je, po mišljenju kineskih društava za zaštitu životne sredine, jedan od najvećih razloga slabosti i nedovoljnih rezultata u ekološkoj zaštiti. Kinesko ministarstvo za zaštitu životne sredine volelo bi da ima veću vlast na lokalnom nivou, ali se suočava sa protivljenjem guvernera i gradonačelnika, koji nerado ustupaju deliće svoje vlasti.

Ali, ni samo ministarstvo za zaštitu životne sredine ne treba nikako pošteđeti kritike. Jedna interna istraga iz 2005. godine utvrdila je da je tadašnji ministar za zaštitu životne sredine, Xie Zhenhua, kriv pošto nije blagovremeno preduzeo odgovarajuće korake u vezi sa katastrofom kod Songhua, reke koja je zatrovala vodene rezerve u gradu Harbin, na severo-istoku zemlje. Ministar je smenjen, a ministarstvo je rekonstruisano, ali mnoge nadležnosti još uvek nemaju dobru uzajamnu koordinaciju. Zbog toga je, na primer, italijansko ministarstvo za zaštitu životne sredine, koje ima glavnu ulogu u sprovođenju međunarodnog projekta saradnje sa Kinom u oblasti ekološke zaštite, prinuđeno da koordinira svoje delovanje sa mnoštvom lokalnih kineskih ustanova.

Osim toga, takve ustanove često odbijaju da u potpunosti prihvate odgovornost za štetu koju su nanele životnoj sredini. Zvaničnici Pekinga, na primer, već dugo kao uspeh ističu eliminisanje starih grejnih uređaja na uglj iz centra, ali se žale na činjenicu da je porastao broj automobila i da tokom noći brojni kamioni sa prevaziđenim tipovima dizel motora ulaze u središte grada. Rezultat: izmenjena je tipologija zagađivanja, ali je nivo zagađenja i dalje ostao vrlo visok.

U poslednje vreme su, po brazilskom modelu, u devet provincija započeli eksperimenti sa novim modelom upotrebe mešavine etanola i benzina, što bi trebalo da dovede do pada zagađenja i, u isto vreme, do manjeg uvoza nafte. Provincija Guangdong, na severu zemlje, dala je veliki publicitet otvaranju fabrike Magneti Marelli, koja je ponudila tehnologiju sa znatno jednostavnijim korišćenjem etanola. Ali etanol, koji se dobija iz šećerne trske ili od drugih oblika biomase, postavlja nove zahteve u oblasti zaštite životne sredine. Naime, neophodno je reorganizovati značajan deo poljoprivrednog sektora, koji je danas skoncentrisan na proizvodnju žitarica za prebranu stanovništva. Osim toga, ona ista obradiva polja u ruralnim sredinama, kojima ambiciozan projekat proizvodnje biogoriva dodeljuje centralnu ulogu, već godinama trpe posledice odliva radno sposobnog stanovništva. Godine 1980, kineska populacija u gradovima brojala je približno 200 miliona; 25 godina kasnije taj broj se popeo na više od 500 miliona. U ovom razdoblju, ekonomija

doživljava rast od 10 odsto godišnje i mora da održi takav ritam u naredne tri decenije, kako bi obezbedila pristojan životni standard za 800 miliona stanovnika koji još uvek naseljavaju ruralne krajeve. Sa trenutnim ritmom doseljavanja u urbane sredine, računa se da će se oko 2030. godine broj novih stanovnika u gradovima povećati za 300 miliona i da će se samim tim povećavati nivo zagađenja. Već danas je zagađeno 64 odsto rezervi vode u velikim i srednjim gradovima, a količina vodonosnih slojeva ima tendenciju opadanja. Više od 300 miliona Kineza nema pristup vodi za piće.

2. Ima se utisak da je ravnoteža između čoveka i prirode, koja je vekovima bila paradigma kineske kulture, nepopravljivo narušena. Za jedan narod koji nema boga i svoj Olimp, priroda je bila dubovni i religiozni kompas. Danas kineska religija prirode izgleda, ako ne već mrtva a ono zasigurno u komatoznom stanju: kako je spasiti ne predstavlja samo pitanje opstanka, već i pitanje kulturnog identiteta.

S druge strane, međutim, tu su i zahtevi ekonomskog razvoja. Protokol iz Kjota nudi Kini mogućnost da dobije kredite za proces zagađivanja, odnosno dozvoljava da Kina nastavi sa zagađivanjem u većoj meri nego što to čini danas. Susedna Indija, odlučna u nameri da u privrednom razvoju ne zaostane za Kinom, ne želi ni da čuje za bilo kakva ograničenja u oblasti zagađivanja životne sredine.

Razmere katastrofalnog zagađenja životne sredine u Kini takve su da je zvanični Peking samoinicijativno krenuo u borbu za smanjenje emitovanja ugljendioksida za petinu do 2012. godine. Plemenit poduhvat iza koga se krije konkretna potreba: pokušaj da se smanje troškovi energije. Kineski uvoz nafte raste konstantnim ritmom i, zajedno sa količinom koju uvozi Indija, predstavlja jedan od faktora koji su uticali na vrtoglav rast svetске cene sirovog petroleja. Smanjenje kineskog uvoza nafte imalo bi dakle dvostruko povoljan efekat: smanjilo bi državne troškove za energiju i doprinelo bi da se obuzda povećanje cene nafte na globalnom tržištu.

Ova razmatranja impliciraju razne posledice, kako je to nedavno u Pekingu objasnio Entoni Kordesman, iz Centra za strateške i međunarodne studije. Za cenu nafte, na osnovu ove analize, može se naći bolje rešenje ukoliko se obrazuje zajednički front zemalja potrošača. Takav scenario predviđa, dakle, da se Kina, Indija, SAD i Evropska unija usprotive zemljama OPEK-a i Rusiji, u čijem je interesu održavanje visokih cena za sirovu naftu. Kako bi se i nadalje umanjivala njihova zavisnost od uvoza nafte, zemlje potrošači morale bi da pred sebe postave kao cilj uvećanje sopstvene energetske efikasnosti, posredstvom masovnog korišćenja novih tehnologija. Na ovom mestu se, međutim, stvar komplikuje i blok zemalja potrošača pretili da se rasturi. Naime, sa jedne strane imamo naprednije zemlje, koje raspolažu sofisticiranim tehnologijama i znanjima u štednji energije; s druge strane nalaze se zemlje poput Kine ili Indije, čiji je tehnološki **know how** u ovoj oblasti i dalje značajno ograničen. U krajnjoj liniji, u opštem interesu je da se takve tehnologije iz razvijenijih zemalja prenesu u one koje se nalaze na putu razvoja, budući da to doprinosi smanjenju ukupne potrebe za energijom. Nažalost, u stvarnosti takav transfer uopšte nije moguće izvesti na jednostavan i automatski način.

Pre svega, tehnologije nisu standardna dobra, čija se cena može utvrditi na međunarodnim tržištima i na čije formiranje odlučujuću ulogu mogu imati intervencije država. Svaka tehnologija ima različitu vrednost i vlasništvo je privatnih kompanija koje njima mogu raspolagati onako kako misle da je najcelishodnije. Osim toga, takve tehnologije se procenjuju pojedinačno, na osnovu doprinosa koji mogu imati u oblasti smanjenja potrošnje. One, sveukupno uzevši, ne predstavljaju jedinstveno rešenje za problem zagađenja.

Dalje, ustupanje pojedinih tehnologija može imati posebne strateške reperkusije. Na primer, nove nuklearne centrale su bezbednije od starih i doprinose smanjenju upotrebe ugljovodonika, ali države koje poseduju takvu tehnologiju, kao što su SAD, nisu rade da je ustupe Kini. Pa čak i tamo gde su zaključeni posebni sporazumi u toj oblasti, kakav je slučaj sa SAD i Indijom, transfer tehnologije nikako nije jednostavan. U ovom kontekstu, Kina i Indija su uklještene između nakovnja – zemalja koje ih snabdevaju energijom – i čekića – zemalja koje ljubomorno čuvaju tehnologije za uštedu energije. Takav nezavidni položaj zvaničnom Pekingu nameće još neodložniju potrebu za ekonomskim razvojem a to, sa svoje strane, još više povećava cenu očuvanja životne sredine koju plaćaju i sama Kina i ostatak sveta.

U teoriji, odgovor na ovu dilemu mogao bi da bude jednostavan, kako za Kinu tako i za nas. Bilo bi neophodno obrazovati neku vrstu antibloka organizaciji OPEK, koji bi činile zemlje potrošači i u okviru koga bi se podsticao transfer tehnologija. Ali ove tehnologije, za države u čijem su vlasništvu, imaju visoku stratešku vrednost, možda čak i veću od vrednosti sirove nafte. Otud se mnoge države potrošači radije odlučuju da plate i nešto veću cenu nafte, nego da „poklanjaju“ tehnologiju trećim zemljama.

Stoga smo osuđeni da, makar u nekoj doglednoj budućnosti, živimo sa rastućim problemima zagađenja vezanim za ekonomski razvoj Kine i Indije i možda, u nekoj perspektivi, zemalja afričkog kontinenta.

(Prevela Mirela Radosavljević)